

RODINA V GLOBALIZOVANOM SVETE

Ján Figel'

Abstract. Globalisation becomes more and more visible reality of our times. It makes the world more interconnected and the countries more interdependent. The globalisation with its impacts can be threat or a chance. It depends on the accord of the trends with the universal human values which we bring through globalisation into life relations and conditions. The family stays natural and basic unity of every society and of the entire global mankind. Present families are challenged by a greater freedom, economic development, greater changes in the environment of the traditional culture and growing influence of ITC and media. And at the same time the vulnerability of the family from the point of view of the social alienation, poverty and illiteracy and ethically negative influences is still present or it even increases.

Access and quality of education is one of the decisive factors for the overall conditions in the world and for the formation of the individuals and of the social relations, family included. The rising migration and diversity of the cultures is a challenge for more intensive and effective dialogue among the cultures and religions.

Dovoľte mi na úvod jedno osobné vyznanie. Moju rodinu, v ktorej som manželom a otcom, i tú, z ktorej pochádzam a kde som synom, bratom a vnukom, vnímam ako najcennejšie prostredie môjho života. Cez rodinu som dostal a dostávam tie najkrajšie dary lásky a ľudskosti, v rodine prežívam najhlbšie a najsilnejšie okamihy. Bez podpory mojej manželky a detí si neviem predstaviť ani moju službu v politike. Toto vnímanie z domu sa snažím prenášať aj do medzinárodného prostredia, do ktorého som dnes poslaný. Iba to môžeme dať, čo máme. A iba to máme, čo sme dostali a našli a rozvinuli. A ako hovoria múdri, na konci nám zostane iba to, čo sme rozdelili.

Úvod

Žijeme v dobe paradoxov. Technické prostriedky sú objektívne na vysokej úrovni. To, čo však ľuďom často chýba, je obyčajné ľudské šťastie. Ako povedal Martin Heidegger: „Technika prekonala všetky vzdialenosti, ale nevytvorila nijakú blízkosť.“

Na jednej strane nazývame túto dobu aj dobou informačnou, keď nič nie je tak ľahko dostupné ako informácie, a súčasne viacerí psychológovia a sociológovia označujú túto dobu aj ako dobu nedostatku orientácie, ba až chaosu. Stúpajúce počty psychických porúch a samovrážd o tom, žiaľ, svedčia.

Máme čoraz rýchlejšie autá, počítače a komunikačnú techniku, ale akoby stále menej času pre seba a pre druhých. Máme väčšie domy a byty, ale menej detí, menšie rodiny. Máme viac informácií, ale akoby menej súdnosti. V jadre mnohých súčasných spoločenských problé-

mov je nedostatok rozlišovania medzi dobrom a zlom a nedostatok vôle dôsledne konať dobro. Vedie to k relativizácii pojmov, aj postojov.

Rodina

Budúcnosť ľudstva je vo výraznej miere spätá s vitalitou rodiny. Popri bezpečnostných, ekonomických a kultúrnych otázkach budú patriť k rozhodujúcim záležitostiam témy rodiny, ale aj slobody, svedomia a etiky, zvlášť bioetiky.

Tak spoločenská mienka, ako i myslitelia počas celých historických období vždy veľmi vysoko hodnotili rodinu. Platón označil rodinu za základnú bunku spoločenského života a hlavnú výchovnú inštitúciu. August Comte nazval rodinu mostom medzi jednotlivcom a spoločnosťou. Všeobecná deklarácia ľudských práv a Európsky dohovor o ľudských právach spájajú manželstvo a rodinu s prirodzeným zákonom. Ján Pavol II., ktorého meno pripomína aj táto univerzitná aula, ju s úctou označil za „svätýňu života“ a ustanovizeň, ktorá sa nedá ničím nahradiť. Na druhej strane bola rodina atakovaná zvonku i zvnútra cez celé ľudské dejiny. Len si spomeňme, že už v prvej biblickej rodine sa udiala bratovražda.

Rodina je nielen bunkou ľudstva, ale aj jeho inšpirujúcim obrazom. V rodine silní slúžia a chránia slabých a vzťahy sú založené nie na moci, ale na vzájomnej dôvere, úcte a podpore. Taký je aj ideálny obraz medzinárodného spoločenstva, tvoreného národmi sveta, ktoré žije v pokoji a na základe práva. Môže byť 21. storočie bližšie k tomuto obrazu? Nezavisí to aj od nás? Keď som tento rok počúval pápeža v sídle OSN v New Yorku, uvedomil som si znovu, že Cirkev je globálnym aktérom a cíti globálnu zodpovednosť. A tento globálny rozmer buduje už cez dvetisíc rokov. Som rád, že Európska komisia, ktorej som členom, ustanovila v roku 2006 svoje oficiálne diplomatické Zastúpenie pri Svätej stolici.

Je potešiteľné, že v mnohých anketách rodina stále figuruje ako jedna z najvyšších hodnôt, s ktorou sa spája predstava šťastia, istoty, pocit bezpečia a prijatia. Rodina je stále miestom efektívneho, často najefektívnejšieho riešenia tých najťažších sociálnych problémov. Fungujúca rodina „neprodukuje“ bezdomovcov, siroty žijúcich rodičov, prostitútky, nešíri sa v nej AIDS. Dobrá rodina vychováva človeka k tomu, aby využíval svoje talenty, aby sa vzdelával. Týmto dáva lepšie predpoklady aj pre zamestnanosť. Demografickú krízu možno o. i. ovplyvniť práve zameraním sa na podporu rodín a pôrodnosti. V tomto výpočte by sa dalo ešte pokračovať. Z dlhodobého hľadiska je najúčinnnejšou sociálnou politikou práve dobrá rodinná politika! Čo je dobré pre rodinu, je dobré aj pre spoločnosť a štát.

Podobne platí, že pre svoju vitalitu a rozvoj potrebuje štát, spoločná Európa i svet prostredie prajné nielen pre obchod či investície, ale – a osobitne – prostredie prajné a priaznivé pre rodiny a pre mládež (*fa-*

mily-friendly, youth-friendly). V rámci EÚ rodinná politika je a zostáva kompetenciou členských štátov. Právne definície a politické prístupy k inštitúcii manželstva a rodiny v jednotlivých krajinách sa líšia. Existuje však spoločné presvedčenie, že podpora rodiny je jednou z centrálnych súčastí sociálnej politiky krajín, ako to potvrdzuje založenie Európskej aliancie pre rodiny v roku 2007 počas nemeckého predsedníctva Rady EÚ.

Jej cieľom je vytvoriť impulzy pre rodinne orientovanú politiku prostredníctvom výmeny dobrých skúseností a myšlienok a cez posilnenie spolupráce medzi členskými štátmi v tejto oblasti. Ministri pre otázky rodiny a sociálnych vecí sa dohodli na zriadení webovskej stránky iniciatívy (http://ec.europa.eu/employment_social/families/index_en.html), ktorá bude sprístupňovať rodinné politiky v jednotlivých členských štátoch, dobré skúsenosti, štúdie, príspevky a informácie o európskych podujatiach.

Na tomto mieste možno urobiť jeden záver: Globalizácia môže pomôcť rodine, ak sa rodina stane globálnou prioritou, a teda ak medzinárodné politické, ekonomické, sociálne, vedecké a kultúrne aktivity budú zamerané na dobro rodiny a spoločnosti.

Globalizácia

Globalizácia je jedným z charakteristických javov dnešného sveta, hlavne v ekonomike, aj keď býva len nejasne definovaná, s náchylnosťou na zveličovanie. Jedni ju vítajú ako príležitosť a ako proces šírenia výtvarných vedy a techniky, otvárania trhov a eliminovania hraníc. Na druhej strane je často zatracovaná ako nástroj ožobračovania chudobných a bohatnutia bohatých. Argumenty za i proti vychádzajú z istej skúsenosti, a preto chcem na úvod vyjadriť základnú tézu, že globalizácia sama osebe je hodnotovo neutrálna. Globalizácia so svojimi dôsledkami môže byť dobrou príležitosťou, ale nesie aj riziká. Závisí to od toho, či trendy, ktoré cez ňu vnášame do vzťahov a do podmienok života, slúžia človeku ako subjektu tohto procesu a sú v súlade s univerzálnymi ľudskými hodnotami, alebo robia z človeka objekt politiky, obchodu či záujmov. Závisí to tiež od toho, či sme na prebiehajúce procesy pripravení, alebo len ich komentujeme, alebo nad nimi iba lamentujeme.

Globalizáciu možno vnímať predovšetkým ako narastajúcu vzájomnú závislosť - *interdependenciu*. Čoraz viac sú naše osudy široko prepojené, či to chceme, alebo nie. Existujú mnohé výzvy, ktoré sú naozaj celosvetové a na ktoré sa nedá účinne odpovedať len úzkou spoluprácou. Či už ide o zmenu klímy a životné prostredie, ale aj o migráciu, verejné zdravie, dostupnosť energií a podobne. Pritom pohľady na príčiny problémov a na ich riešenia sú v pluralitnej spoločnosti často kontroverzné.

Dynamika a rozsah zmien je vďaka globalizácii bezprecedentná. Tovary, obchody, kultúra zo vzdialených krajín, rýchle prekonávanie vzdialeností, celková dostupnosť informácií, obrovský rozsah kontak-

tov medzi ľuďmi a kultúrami, rodinní príbuzní na druhom konci kontinentu či na druhej strane zemegule Aj to je dnešný svet. Napríklad: V poslednom polstoročí sa zvýšil objem svetového obchodu s priemyselnými výrobkami 50-násobne, s palivami a nerastnými surovinami 10-násobne a s poľnohospodárskymi produktmi 7-násobne. V tom čase turizmus narástol z 25 miliónov osôb za rok na 700 miliónov, pričom sa v roku 2010 očakáva prekročenie 1 miliardy osôb. Za posledných 40 rokov stúpili ceny ropy z úrovne pod 10 USD na vyše 100 USD za barrel. V tom istom čase podstatne klesli ceny telekomunikačných služieb: cena trojminútového telefonátu medzi New Yorkom a Londýnom klesla zo 60 USD na 0,4 USD. V zahraničí študuje 2,7 milióna vysokoškolákov (2005), čo predstavuje od roku 2000 nárast o 50 percent. Od prelomu tisícročí do súčasnosti sa zvýšil počet používateľov internetu z 361 miliónov na 1,5 miliárd ľudí. Človek cez techniku siaha v makrosvete na iné telesá vo vesmíre, v mikrosvete oddeľuje častice jadra atómu a rozvíja nanotechnológie.

Vzhľadom na prevažujúce formy výroby a na hodnotové zmeny v spoločnosti možno konštatovať, že po postindustriálnej a postmodernej spoločnosti nastupuje spoločnosť informačná a komunikačná. Informácia sa stáva kapitálom. Internet a informačné technológie premieňajú našu zemeguľu na jeden komunikačný priestor, na globálnu dedinu. Cez médiá, hlavne komerčné, narastá tlak na originalitu kultúr a identitu národov. Tieto trendy spôsobujú presadzovanie individualizmu. Ten sa prejavuje ľahostajnosťou k problémom druhých a vedie k vytrácaniu medziľudskej solidarity, navzdory pozitívnym víziám zjednocujúcej sa Európy či spolupracujúceho sveta. V globalizácii sa zväčša preferuje čisto ekonomický a finančný prístup, teda pragmatizmus. Prirodzená priorita kultúry a duchovné princípy sú mnohými vytláčané na vedľajšiu koľaj. Veda a technika často predbiehajú etiku.

Globálna konkurencia zvyšuje nároky na ľudské výkony a na schopnosti jednotlivca i spoločnosti. Pre časť obyvateľstva to znamená nadmernú záťaž a nárast tendencií k rôznym formám úniku. Napriek tomu, antiglobalizmus nie je cestou. A chcieť odstrániť globalizáciu je utópiou. Prirovnal by som to k rozbíjaniu parných strojov v počiatočných fázach priemyselnej revolúcie - v nich videli robotníci bezprostrednú príčinu straty svojej práce a nezamýšľali sa hlbšie. Ale práce môže byť dosť pre všetkých.

Globalizáciu sprevádzajú aj riziká. Podstata reakcie na tieto riziká spočíva predovšetkým v potrebe adaptácie na nové, stále sa meniace podmienky. Nič nie je také stále ako zmena, povedal jeden filozof. Aj Cirkev to pozná v svojich dejinách: *Ecclesia semper reformanda*. Brániť sa tejto adaptácii znamená zvyšovať nutné náklady. Celková cena za to je potom mimoriadne vysoká. Treba k nej totiž pripočítať predovšetkým stratu konkurencieschopnosti a spolu s ňou tiež ohrozenie stability trhu práce. Súčasťou tejto adaptácie na meniace sa podmienky však má byť zmysel pre solidaritu s tými, ktorí túto adaptáciu nezvládajú.

Globalizácia je tu, nemožno ju ani ignorovať, ani zastaviť, treba ju správne usmerňovať a využívať, dať jej ľudskú tvár, vnášať do nej etiku solidarity s človekom. V analógii s kardinálom Antonellim chcem povedať, že aj dnes môže Dávid víťaziť nad Goliášom. Tak, ako bolo v histórii tragédiou nadradiť moc, triedu, rasu, národ nad princíp ľudskej rovnosti v dôstojnosti, tak nesmie globalizačný proces podriaďiť človeka ekonomickému a politickému systému, ale naopak, systém má slúžiť človeku.

V globalizujúcom sa svete prebiehajú protichodné javy: integrácia a dezintegrácia štátnych štruktúr. Som presvedčený, že nie hegemonia niektorých alebo niekoľkých, ale subsidiarita je odpoveďou na spravodlivé usporiadanie vzťahov, na delbu kompetencií a zodpovednosti. Subsidiarita je druhé meno pre slobodu. Právo, nie sila, musí dominovať vo vzťahoch medzi štátmi. Skutočná solidarita je v záujme nielen slabých, ale aj silných. Zdravá solidarita sa vypláca, je „rentabilná“.

Európsku integráciu by sme preto mali vidieť nielen ako odpoveď na minulosť Európy, poznačenej totalitnými ideológiami, konfliktami a vojnami. Globalizácia je v súčasnosti jednou z nových výziev, ktoré robia účinnú európsku spoluprácu a integráciu ešte dôležitejšou. Iba spolu dokážeme ovplyvňovať charakter globalizácie a ďalších procesov, ktoré podstatne ovplyvňujú našu súčasnosť i budúcnosť.

Médiá

V posledných desaťročiach vo výraznej miere rastie vplyv nových informačných a komunikačných technológií, ktoré sa stali médiom rýchleho prenosu nielen informácií, ale aj životného štýlu a postojov, hodnôt a kultúry.

O význame médií pre vzťahy v spoločnosti a vo svete nikto nepochybuje. Totalitné režimy potláčajú ich slobodu a zneužívajú ich na propagandu. Sloboda médií a celková sloboda spoločnosti spolu úzko súvisia. V demokratických štátoch sa o médiách hovorí ako o neformálnom, štvrtom pilieri moci. Ich neprimeraný vplyv či dominancia v spoločnosti sa označujú ako mediokracia.

Ale zrelosť pre slobodu sa vždy spája so zodpovednosťou. Platí to aj o slobode médií. Podobne ako štát a politický systém slobodnej spoločnosti majú médiá človeku slúžiť a nie ho ovládať. Preto je naša sloboda, rastúca globalizácia a takmer všadeprítomnosť a sila médií pozvaním nebyť závislými na médiách, ale rozumne využívať ich služby a aktívne formovať podmienky pre ich pôsobenie na miestnej, regionálnej, štátnej, európskej i medzinárodnej úrovni.

Z hľadiska občianskej i duchovnej zrelosti je však evidentnou výzvou byť mediátormi v spoločnosti a vo svete, komunikovať s otvorenosťou pre človeka a spoločné dobro, získavať druhých pre dobrú vec, budovať vzťahy na báze ľudskosti a solidarity. Sv. Pavol, ktorého jubilejný rok práve prebieha, by bol možno aktívnym novinárom, určite by však bol

angažovaným mediátorom. Zodpovednosť je najlepšou odozvou na slobodu, mier, demokraciu, spoločnú Európu, ktoré sú výsledkom mnohých obiet, utrpenia a úsilia. To je odpoveď pre napĺňanie výzvy „Mysli globálne, konaj lokálne“.

Čo robí EÚ pre rozvoj a ochranu spolupráce v oblasti médií? Najznámejším je zrejme program Média 2007, ktorý slúži na podporu a distribúciu audiovizuálnej tvorby v krajinách EÚ. Súčasťou spoločného prístupu je stanovenie kvóty, že médiá sú povinné vysielat' minimálne 50 percent diel európskej proveniencie. Tým sa chráni a podporuje vlastná tvorba, ktorá je súčasťou kultúrnej identity Európy. Z hľadiska aktuálnej legislatívy v oblasti médií v skratke aspoň niekoľko informácií:

Nová *Smernica o audiovizuálnych mediálnych službách* zahŕňa aj najmodernejšie audiovizuálne služby na požiadanie (*on-demand audiovisual media services*) a nahrádza je pôvodnú smernicu o televízii bez hraníc. Potvrďuje základné črty európskeho audiovizuálneho modelu, ktorý zahŕňa kultúrnu rôznorodosť, ochranu mladistvých, ochranu spotrebiteľa, pluralizmus médií a boj proti rasovej a náboženskej neznášanlivosti. Členské štáty (ČŠ) musia implementovať smernicu do konca roku 2009.

V decembri 2006 bolo prijaté *Odporúčanie o ochrane mladistvých a ľudskej dôstojnosti a o práve na odpoveď*. EÚ odporúča ČŠ prijat' relevantné pravidlá pre všetky audiovizuálne a on-line informačné služby. Zahŕňa tiež mediálnu gramotnosť, spoluprácu a zdieľanie skúseností medzi rôznymi regulačnými orgánmi, akcie proti diskriminácii a právo na odpoveď vo vzťahu voči on-line médiám. Osobitne sa zameriava na internet, zdôrazňujúc potrebu jeho pozitívneho využívania a boj proti akýmkoľvek nelegálnym aktivitám škodiacim mladistvým.

V apríli t. r. Európska komisia zverejnila *Oznámenie o videohrách*, v ktorom dôrazne podporuje systémy prístupu k videohrám pre mladistvých a dospelých podľa vekovej klasifikácie. Konkrétne sa odporúča systém PEGI (*PanEuropean Games Information - Paneurópska informácia o hrách*), ktorý používa väčšina výrobcov a ČŠ. Je to dobrovoľný samoregulačný systém organizovaný softwarovým priemyslom, ktorý bol po konzultáciách s rodičovskými a spotrebiteľskými združeniami a náboženskými spoločenstvami prijatý v apríli 2003.

Od júna 2007 funguje PEGI on-line, spolufinancovaný EK, kde možno overiť, či výrobca podpísal *PEGI on-line bezpečnostný kód*. Predajcovia videohier sú vyzvaní, aby do dvoch rokov súhlasili s *Paneurópskym kódexom o hrách pre mladistvých*, v zmysle ktorého prijímajú záväzok, že budú informovať o PEGI systéme.

Bezpečnejší internet plus je názov programu, ktorý podporuje a koordinuje národné aktivity na zvýšenie bezpečnosti používania internetu. Program má na roky 2005 až 2008 rozpočet 45 miliónov eur. Podporuje napríklad zvyšovanie vedomia o rizikách používania on-line technológií, osobitne pre deti, a spôsoby, ako im čeliť (napr. filtračné technológie); boj proti nelegálnemu obsahu a rozvoj sietí horúcich liniek, kde možno

takéto obsahy nahlásiť; výmenu informácií a dobrých skúseností medzi výrobcami, políciou, detskými organizáciami a verejnou správou; samoreguláciu výrobcov. Program vytvoril dve siete: 1. INSAFE – národné kontaktné body, ktoré vykonávajú aktivity na zvyšovanie povedomia a prevádzkujú pomocné, informačné linky; a 2. INHOPE – sieť horúcich liniek, kde je možné nahlásiť ilegálny obsah webovských stránok (napr. detskú pornografiu, fašistický obsah a pod.). Od roku 2004 sa organizuje *Deň bezpečnejšieho internetu*, ktorého cieľom je zvyšovať informovanosť o rizikách internetu pre mladistvých. V roku 2009 sa uskutočnil 10. februára. V roku 2008 sa na tejto akcii zúčastnilo 120 organizácií v 56 krajinách.

Prieskumy ukazujú, že používanie mobilov mladistvými je oveľa menej kontrolované než používanie internetu. Poprední európski mobilní operátori a poskytovatelia obsahu podpísali 6. februára 2007, za aktívnej podpory EK, *Európsky rámec pre bezpečnejšie používanie mobilov mladšími adolescentmi a deťmi*. Tento rámec je základom pre jednotlivé národné kódexy. Rámec zahŕňa klasifikáciu nástrojov na kontrolu prístupu k tzv. obsahu pre dospelých, akcie na podporu povedomia a zníženie prístupu k ilegálnym obsahom mobilnými telefónmi. Jedným z cieľov je informovať rodičov o existujúcich nástrojoch na kontrolu používania internetu (vrátane mobilného) ich deťmi.

Ďalšou citlivou oblasťou je vytváranie vzťahov a sietí na internete (napr. MySpace, Facebook). Je to pozitívna aktivita, ktorá však prináša aj anonymitu pre rôzne individua, ktoré otvorenosť a zvedavosť mladých chcú zneužiť. Európska komisia preto vytvorila pracovnú skupinu pre networkové stránky (*Social Networking Sites Task Force*), ktorá sa týmto problémom zaoberá. Komisia organizuje pravidelné *Fórum bezpečnejšieho internetu*.

Mediálna gramotnosť, ktorú treba rozvíjať, je „schopnosť prístupu k médiám, chápania a kritického zhodnotenia rôznych aspektov médií a ich obsahu a schopnosť vytvárať komunikáciu v rôznych kontextoch“ (EK, 2007). Ľudia s mediálnou gramotnosťou sú schopní lepšie využívať všetky pozitíva médií a súčasne lepšie brániť seba a svoje prostredie od škodlivých, urážlivých a neželaných obsahov. Táto gramotnosť je nevyhnutnou súčasťou mediálnej výchovy, ktorá je veľkou výzvou pre súčasnú spoločnosť.

Výchova a vzdelávanie

Výchova a vzdelávanie sú pri téme globalizácie i rodiny rozhodujúce. Pretože pre vzdelaných a do života pripravených ľudí je globalizácia príležitosťou, kým pre tých druhých je skôr hrozbou alebo problémom. Človekom a osobou sa rodíme, občanom a osobnosťou sa stávame. Vo všeobecnosti, vzdelaný človek má vyššiu zamestnateľnosť, ľahšie sa integruje, účinnejšie sa môže zapojiť do správy vecí verejných. Preto sa naše školské systémy musia zamerať tak na podporu dostupnosti,

ako aj kvality vzdelania. Spravodlivosť a efektívnosť systému vzdelávania treba vidieť v spätosti ako dvojité cieľ, nie ako „buď – alebo“ dilemu. Jednostrannosť totiž vedie buď k rovnostárstvu, alebo k elitárstvu. Vzdelanie je faktorom sociálnej integrácie, je jedným z najúčinnejších ekvalizérov v spoločnosti. Vo svete rastúcej migrácie (zvlášť imigrácie) je vzdelávanie detí migrantov veľkou, náročnou výzvou.

Vzhľadom na rýchlo sa meniace podmienky na pracovnom trhu a nástup nových technológií sa nevyhnutnosťou stáva celoživotné vzdelávanie. Lenin mal pravdu v zdôrazňovaní tejto potreby (učiť sa), ale mylil sa čo do obsahu, resp. zdroja učenia (čo a od koho sa učiť). Chcem zdôrazniť, že v rámci stratégie celoživotného vzdelávania majú dôležitú úlohu nielen neakademické inštitúcie a neformálne vzdelávanie, ale osobitne aj univerzity, zvlášť tie, ktoré pripravujú pedagógov.

Tretím kľúčovým aspektom vplyvu vzdelávania a vzdelanosti na spoločnosť, hospodárstvo a svet je prepojenosť medzi vzdelaním, vedou a výskumom a inováciami. Tento vedomostný trojuholník znamená účinnejší prenos nových poznatkov do praxe. Zvlášť Európa, ktorá si ctí najstaršie i zakladá nové univerzity, musí dbať aj o kvalitu vzdelania. Prečo sme prví, najsilnejší na svete vo futbale? Lebo ho máme radi, záleží nám na ňom, investujeme doň. Nemohlo by to byť podobne aj vo svete vzdelávania? (Pritom je veľký rozdiel vo vplyve kvality futbalu a kvality vzdelania na vyspelosť spoločnosti. Aj keď na Slovensku máme problém aj s kvalitou futbalu.)

Inovatívna spoločnosť, ako o tom hovorí americký sociológ R. Florida, úspešne spája tri T: talent, technológiu a toleranciu. Talent dostal každý z nás, v rôznej miere a v rôznom charaktere. Jednotlivec ho potrebuje rozvíjať aj s podporou rodičov, učiteľov, vychovávateľov. Technológia znamená dostupnosť prostriedkov pre rozvoj talentu – počítač, husle, športovisko, špeciálny invalidný vozík, prístroj či dielňa s nástrojmi. A tolerancia je pozvaním do účasti na rozvoji aj pre marginalizovaných a znevýhodnených.

Rodina je prvou školou – školou spolupatričnosti, zodpovednosti, solidarity, je laboratóriom lásky. Preto musí byť v školách zabezpečená výchova v súlade s presvedčením a vierou rodičov, ako to potvrdzujú dôležité medzinárodnoprávne dokumenty a ústavné tradície demokratických štátov. A na druhej strane, škola má byť dielňou ľudskosti, ako zdôrazňoval učiteľ národov J. A. Komenský.

Formačný vplyv médií vo výchovnom procese nemá súperiť s vplyvom rodiny a školy, ale má tento proces podporovať. V tejto súvislosti prvou témou je výchova detí a druhou – možno menej zrejmu, no dôležitou – je „výchova“, charakter médií. Treba jedno i druhé. Obrazne povedané, rodičia nemôžu z lesa vyzbierať všetky jedovaté huby pred tým, než tam pustia deti. Treba, aby deti dobre rozpoznávali jedlé a nejedlé huby. O koľko ľahší a úspešnejší by bol tento proces, keby im v tom pomáhala nielen škola, ale aj médiá. Žiaľ, sú aj také, ktoré odpad, ba jed priam rozsievajú – sofistikovanou, populárnou a atraktívnou formou.

Odborníci budú oveľa konkrétnejšie hovoriť o tom, ako využiť médiá na šírenie pozitívnych hodnôt, podporujúcich rodinu. Aby médiá vzdelávali a inšpirovali k zodpovedným postojom a správaniu a neponúkali iba krátkodobé pôžitky a konzumné prístupy. Aby namiesto spoločnosti zábavy (*entertainment society*, *Spaßgesellschaft*) a šírenia ilúzie, ktorá vedie k následnej dezilúzii, médiá pomáhali formovať zrelú občiansku spoločnosť. Je tiež dôležité vzdelávať rodičov, aby sa naučili pracovať s modernými komunikačnými prostriedkami, aby nenarastala generačná priepasť práve kvôli existencii týchto prostriedkov.

Keď hovoríme o výchove mladých, profesionálnych novinárov, som rád, že tu na Katolíckej univerzite v Ružomberku vidíme skutočne pozitívny príklad. Svetový mediálny odborník profesor Tadeusz Zasępa je novým rektorom a katedra žurnalistiky sa úspešne rozvíja. Nech sa vám darí aj naďalej, a ešte viac!

Kultúra

Kultúra každého národa a spoločnosti sa opiera o kultúru rodín a jednotlivcov. Hanusovsky povedané, človek a kultúra sú dve tváre tej istej reality. Kultúra vyjadruje hodnoty, podľa ktorých formujeme svoje vzťahy, názory a postoje. Hodnoty a ich súlad sú predpokladom integrácie v duchu „jednoty v rozmanitosti“. Práve úcta k vlastnej kultúre a vedomie vlastnej identity sú predpokladom pre dialóg medzi kultúrami a náboženstvami. Ignorancia je cestou k intolerancii. Dialóg je stavebnou tehlou pre budovanie jednoty v každom spoločenstve, počnúc rodinou. Iba v dialógu a otvorenosti sa dá formovať súdržnosť ľudstva v jeho kultúrnej a náboženskej rozmanitosti.

Globalizácia nesmie reprezentovať drobiaci mlyn pre kultúry, v ktorom sa všetko zmieša a zunifikuje. Krása veľkej starovekej mozaiky je v jej celku i v čiastkach (*pars pro toto*). Celok sa opiera o početné a odlišné malé čiastky, je nimi tvorený. Najmenším vyjadrením takejto ľudskej mozaiky je rodina. Najväčším ľudstvo ako celok, dokonca vo svojej kontinuite. Teda ako spoločenstvo našich predkov a nás, čo sme tu a teraz, a tých, ktorí prichádzajú po nás.

Kultúrna rozmanitosť nie je problémom, ale bohatstvom a pozvaním k dialógu, k vzájomnému obohateniu a k spolupráci. Som rád, že EÚ bola úspešným protagonistom tohto prístupu v rámci UNESCO: od roku 2007 je platný *Dohovor UNESCO o ochrane a podpore kultúrnej rozmanitosti*, ktorý sa stal vážnou, novou súčasťou medzinárodného práva. Práve toto je cenným príspevkom k formovaniu globálnych podmienok vo svete, v rámci ktorých sa nepodriaďujú kultúrne záujmy a prostriedky výlučnému záujmu obchodu a ekonomického zisku. Je to zvlášť citlivé pre rozvojové krajiny a zraniteľné kultúry malých štátov a národov. Ale dôležité je to aj pre vyspelé štáty z hľadiska rozvoja duálnych mediálnych systémov a pre postavenie verejnoprávných médií.

Základným dorozumievacím nástrojom a prejavom kultúry každej ro-

diny a národa je reč. Všimnime si teda etymologický vzťah medzi jazykom a rodičmi: V početných kultúrach na celom svete sa tradične hovorí o materinskom jazyku (*lingua madre, mother tongue, Muttersprache, la langue maternelle, lingua materna, anyanyelv*). Potvrďuje to dôležitú a prvotnú úlohu matky pri komunikácii s dieťaťom. Keď sa hovorí o vlasti, o domovine, zdôrazňuje sa vzťah k otcovi: otcina (*patria, fatherland, Vaterland, la terre de nos pères, ojczyzna*). Táto zakorenená a v jazykových prostriedkoch zakódovaná jednoduchá múdrosť národov a vekov nám poukazuje na fakt, že pre zdravý vývoj potrebuje človek tak matku, ako i otca. Dieťaťu prirodzene patrí právo na oboch rodičov. Veľmi pekne – ako to on vie – to vyjadril básnik, majster Milan Rúfus v *Modlitbe za rodičov*: „Dve rúčky deťom stvoril Boh: pre ocka jednu, druhú mame.“

Záver

Po sformovaní informačnej spoločnosti, kde mediálna dostupnosť zabezpečuje informačnú dostupnosť, si veľa (nielen) európskych krajín postavilo métu budovať vedomostnú spoločnosť. Vzhľadom na stále väčší význam vedomostí a poznania je to pre dlhodobý rozvoj spoločnosti a pre jej hospodársky rast a zamestnanosť potrebná ambícia. Ale ešte dôležitejšou ambíciou je potreba formovať múdru spoločnosť, kde sa vedomosti spájajú so základnými ľudskými hodnotami v múdрых, zodpovedných rozhodnutiach.

Hľadanie odpovedí na otázky, ktorým čelí dnešná rodina v globalizovanom svete, je veľmi dôležitým hľadaním. Každá doba prináša nové problémy a výzvy, ako o tom píše aj pápež Benedikt XVI. vo svojej encyklike *Spe salvi* – o kresťanskej nádeji: „Stále nové namáhavé hľadanie správneho usporiadania poriadku ľudských vecí je úlohou každej generácie. Nikdy to nie je jednoducho splnená úloha. Každá generácia musí preto priniesť svoj vklad, aby stanovila presvedčivé usporiadanie slobody a dobra, ktoré by pomáhalo nasledujúcej generácii ako orientácia na správne používanie ľudskej slobody a dalo tak – stále v ľudských medziach – istú garanciu aj pre budúcnosť.“

Prajem vám, aby sme všetci aktívne dozrievali k životnej múdrosti slobodných a zodpovedných členov veľkej ľudskej rodiny.

Ing. Jan Figel' je členom Európskej komisie, zodpovedný za výchovu, odbornú prípravu, kultúru a mládež. Bol štátnym tajomníkom MZ SR, hlavným vyjednávačom pre vstup Slovenska do EU, predsedom Zahraničného výboru NR SR, reprezentantom Slovenska v Konvente o budúcnosti Európy a podpredsedom výboru pre ekonomiku a rozvoj Parlamentného zhromaždenia Rady Európy.